

Risdyner

Urkalkade permanenta sanddyner med kråkbär

Decalcified fixed dunes with *Empetrum nigrum*

EU-kod: 2140

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
#2

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Decalcified dunes colonised by *Empetrum nigrum* heaths of the coasts. Syntaxa associated to this habitat type: *Empetrium nigri*, *Calluno Genistion pilosae* p., *Eri-cion tetralicis* p. - The term "fixed" should be taken to mean the opposite of "shifting". The psychrophilic coastal association *Carici trinervis-Callunetum vulgaris* de Foucault & Gehu 78 may be included here.

Svensk tolkning av definitionen

Urkalkade, permanenta, kustnära sanddynor i omedelbar anslutning till dynområden vid havsstränderna. Dynorna är näringsfattiga och sura till följd av urlakning och har en hedartad vegetation som domineras av olika ris, bl.a. kråkbär, ljung, klockljung eller ginst. Kråkbär är den mest dominerande arten.

De risbevuxna sanddynorna vandrar inte och utgör ett senare successionsstadium än de grå dynorna (2130). De förekommer på skyddade platser där sand inte längre ackumuleras. Humusskiktet är tunt och bryts lätt sönder. Vegetationstäckningen kan vara glest eller mer eller mindre slutet och nakna fläckar med sand förekommer i varierande omfattning. Bottenskiktet är bitvis välutvecklat och består av hedseriens moss- och lavararter.

Krypvide och sandvide förekommer ofta insprängt bland ljung och kråkbär, men varje bestånd är i representativa områden inte mindre än 1 m² eller större än 10 m² och den totala förekomsten täcker inte mer än 50 % av områdets yta.

Naturtypen förekommer både på torr och fuktig mark och kan, beroende på lokala fysikaliska förhållanden och markförhållanden, ofta uppträda mosaikartat med naturtyperna 2130, 2170 och 2190.

Naturtypen är ofta naturligt öppen, men bete kan bidra till att förbuskning hålls tillbaka. I representativa områden saknas trädsikt och täckningsgraden av ris överstiger inte 50 %.

Kommentarer

Risdyner är vanligtvis artfattigare än grå dyner, både med avseende på djur och växter, men naturtypen är viktig som en del av dynlandskapets mosaik.

Bete förekommer ibland i naturtypen vilket kan bidra till att hålla den öppen. I äldre tider spelade förmodligen bete, brand och utnyttjande av träd och buskar till ved och foder en viktig roll för naturtypens dynamik och bidrog till att hålla miljön öppen.

I södra Skåne (Falsterbo och Sandhammaren) domineras naturtypen av ljung med inslag av kråkbär. Kråkbär är mer dominerande i NV Skåne och Halland. I Norrbotten domineras denna naturtyp av nordkråkbär och en del andra ris. Förutom i Halland förekommer i stort sett inte ginst i naturtypen i Sverige.

I normalfallet saknar risdyner trädskikt och täckningsgraden av ris överstiger inte 50 %. Större täckningsgrad av ris innebär ofta ett stadium av igenväxning.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- Sanddyner är formationer som i huvudsak bildats med vindens hjälp. Liknande sandformationer, vilka dock inte räknas som dyner, kan ha uppstått genom inverkan av vatten eller inlandsisen.
- Kustzonsgrens: Kustnära sanddyner (2110-2190) är i normalfallet belägna i anslutning till aktiv dynbildning närmare än 5 km från havet och är inte avskilda från kustens dynmiljöer av andra ekosystem. Undantag från denna avgränsning kan göras om geologisk karta, vegetationskarta eller fältinventering visar att ett område bör klassificeras som kustdyn.
- Grå dyner (2130): Grå dyner saknar risvegetation.
- Sandvidedyner (2170): Sandvidedyner och dynvåtmarker (2170) förekommer ofta mosaikartat. För att naturtypen ska klassificeras som risdyner ska de enskilda bestånden av sandvide och krypvide inte vara större än 10 och inte täcka mer än 50 % av områdets yta. Ytor med större förekomster än 10 m² och mer än 50 % täckning av sandvide och krypvide klassificeras som sandvidedyner om sandvide ingår i förekomsten.
- Trädklädda dyner (2180): Risdyner saknar i representativa områden trädskikt. Är trädskiktets krontäckning större än 30 % klassificeras området som trädklädda dyner.
- Dynvåtmarker (2190): Sandvidedyner och dynvåtmarker (2170) förekommer ofta mosaikartat. Ytor större än 1 m² där vegetationstäckningen till mer än 50 % består av arter som karaktäriserar dynvåtmarker, t ex klockljung, pors och odon, klassificeras som denna naturtyp.
- Rissandhedar (2320) har liknande vegetation som risdyner men förekommer i normalfallet endast i inlandet.

Viktiga strukturer och funktioner

- Biotopen ingår i och är beroende av en successionsserie med naturtyperna fördyner (2110), vita dyner (2120) och grå dyner (2130).
- Urlakad sand.

- Måttligt slitage som upprätthåller ett visst inslag av blottad sand.
- Bete och regelbunden bränning kan vara gynnsamt.
- En för naturtypen naturlig artsammansättning.

Betydelsen av olika strukturer och funktioner kan variera mellan olika objekt och vid bevarandearbetet måste det enskilda objektets förutsättningar beaktas. Det kan även finnas ytterligare strukturer och funktioner förutom de ovan nämnda som har betydelse i enskilda fall.

Typiska och karakteristiska arter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp	Region
Kärlväxter					
<i>Calluna vulgaris</i>	ljung	K-art			
<i>Carex arenaria</i>	sandstarr	K-art			
<i>Deschampsia flexuosa</i>	kruståtel	K-art			
<i>Empetrum nigrum</i>	kråkbär	K-art			
<i>Empetrum nigrum</i> ssp. <i>hemaphroditum</i>	nordkråkbär	K-art			
<i>Polypodium vulgare</i>	stetnsöta	K-art			
<i>Pyrola rotundifolia</i>	vitpyrola	K-art			

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	4.1.4.3 Ljung-kråkbär-sandstarrhed-typ
EUNIS:	B1.5 Coastal dune heaths

Utbredning och förekomst

Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

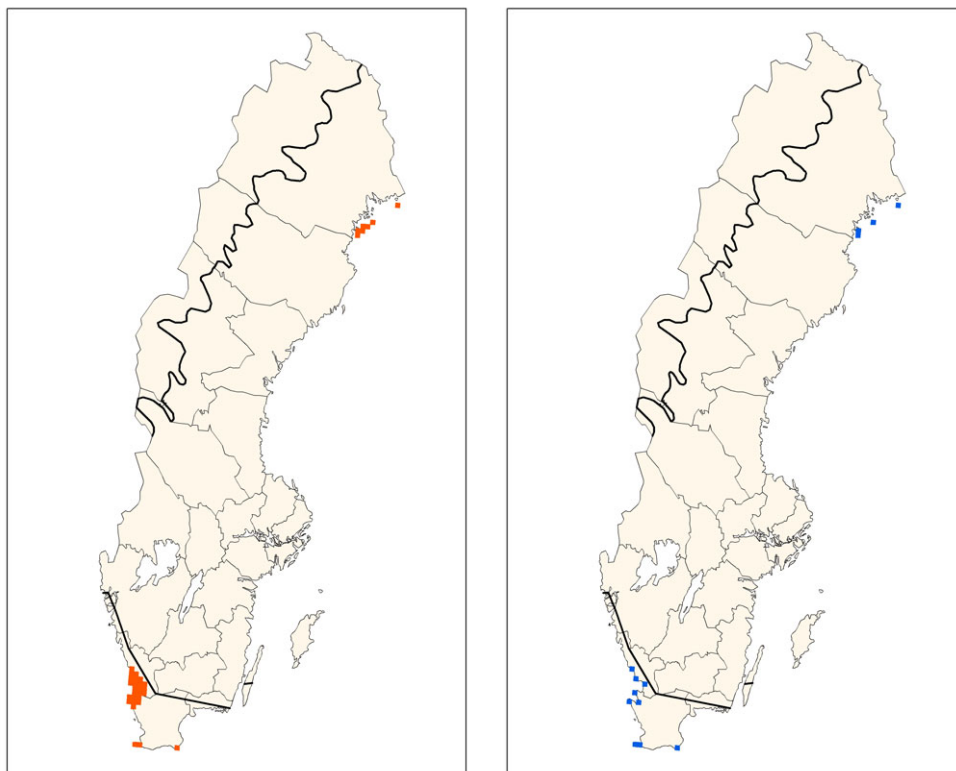
#5

Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpekade för naturtypen (st)		4	9	13
Utbredning				
Aktuellt värde (km ²)		700	2 600	3 300
Referensvärde (km ²)		700	2 600	3 300
Bedömning aktuell status		Gynnsam	Gynnsam	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Förekomstareal				
Aktuellt värde (km ²)		1,0	1,5	2,5
Referensvärde (km ²)		1,0	2,5	3,5
Bedömning aktuell status		Gynnsam	Dålig	
Bedömning trend		Stabil	Försämring	
Kvalitet				
Bedömning aktuell status		Gynnsam	Dålig	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Framtidsutsikt				
Bedömning aktuell status		Gynnsam	Otillräcklig	
Bedömning trend		Stabil	Förbättring	
Samlad bedömning				
Bedömning aktuell status		Gynnsam	Dålig	
Bedömning trend		Stabil	Försämring	

Kommentarer till rapporterade uppgifter

Viktiga skäl till att naturtypen inte bedöms ha gynnsam bevarandestatus i kontinental region är bland annat igenplantering med sandbindande vegetation, för lite rörlig sand, för lite markslitage, upphörd hävd och igenväxning av dynområden (både av träd, buskar och ris) samt kvävenedfall. Problemen är generellt något mindre i boreal region jämfört med i kontinental. Förhoppningar finns om förbättringar i framtiden eftersom restaureringsförsök pågår, men tills vidare antas de aktuella problemen i huvudsak kvarstå.

Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#8

Risdyner liknar i flera avseenden ljunghedar och kan liksom dessa växa igen med alltför tät risvegetation vilket är negativt för organismer som är knutna till öppna sanddynsmiljöer.

Gynnsamt tillstånd/bevarandestatus förutsätter att de typiska arterna inte minskar påtagligt i området respektive på biogeografisk nivå eftersom typiska arter indikerar att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner.

Förvaltning/skötsel

För att bibehålla värdena i naturtypen behövs kontinuerligt någon form av störning som vitaliserar habitatet och bidrar till en dynamik i miljön. I vissa fall kan bete vara gynnsamt genom att hålla undan igenväxningsvegetation och genom att öppna sandytor skapas av betesdjurens tramp. Regelbundet återkommande bränning är en annan faktor som i många fall sannolikt ökar naturtypens värden genom att vitalise-

ra naturtypen (tar bort överskottskväve och höjer ytskiktets pH-värde), förhindra igenväxning och skapa en dynamik området.

Hotbild

- Igenväxning, inklusive alltför tät risvegetation.
- Skogsplantering.
- Invasiva arter, främst vresros.
- Motorfordonstrafik.
- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade floran och faunan.
- Skötsel som avlägsnar kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.
- Tillskottsutfodring av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis bebyggelse, anläggningar, vägar, skogsplantering, större sandtäkter (mindre sandtäkter för husbehov kan i vissa fall vara positivt genom att ytor med öppen sand skapas).
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

Bevarandeåtgärder

- Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- Ökad störningsintensitet kan övervägas i vissa fall, t.ex. i form av bete.
- Landsbygdsprogrammets (2007-2013) miljöersättningar innebär att jordbrukare kan få ersättning för skötsel av slätterängar och betesmarker. Jordbrukare som uppfyller vissa generella skötselvillkor kan få ersättning för allmänna värden. Länsstyrelsen beslutar om vilka marker som därutöver kan få ersättning för skötsel av särskilda värden och fastställer skötselvillkoren i en åtagandeplan. Stöd för kompletterande åtgärder kan lämnas när natur- och kulturmiljövärdena kräver skötsel som lövtäkt, lieslätter eller efterbete. Dessutom finns ett projektstöd för restaurering av slätterängar och betesmarker. Ersättning för vissa insatser kan också erhållas från Utvald miljö inom landsbygdsprogrammet.

- Information och rådgivning bedrivs bland annat inom landsbygdsprogrammets åtgärder för kompetensutveckling av lantbrukare inom miljöområdet. Länsstyrelserna ansvarar för den regionala verksamheten som omfattar kostnadsfri enskild rådgivning, kurser och fältvandringar.
- Åtgärder för att uppnå miljökvalitetsmålen Ett rikt odlingslandskap, Ingen övergödning och Ett rikt växt- och djurliv ökar möjligheten att uppnå gynnsam bevarandestatus för naturtypen.
- Genomförandet av Åtgärdsprogram för Fältpiplärka, Havsmurarbi.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#11

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1 och är en prioriterad naturtyp där.
- Regelverk som är särskilt viktigt för naturtypen är strandskydd.
- Regelverk som är särskilt viktigt för naturtypens omgivning jordbrukets och skogsbrukets regelverk.

Bevarandemål, målindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#19

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljning i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målindikatorer.

Det finns bland annat manualer för Stränder och sanddyner, för Flygbildstolkning och för olika artgrupper.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Bergqvist, Erik (1981): Svenska inlandsdyner – Översikt och förslag till dynreservat. Naturvårdsverket Rapport - SNV pm 1412.

Naturvårdsverket (2000): Kust- och skärgårdsområden i Sverige. Rapport 5116.

Nordiska Ministerrådet (2001): Kustbiotoper i Norden.

Naturvårdsverket (2008) Sveriges åtaganden i Baltic Sea Action Plan. Rapport 5830.

Naturvårdsverket (2009): Manual för uppföljning av skyddade marina miljöer, hav, version 0.3, 2009-10-09.

UK Marine SAC:s Project Marine Monitoring Handbook

Kontaktuppgifter

Anders Jacobson,
anders.jacobson@artdata.slu.se
018-67 24 79

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala